

к.е.н. Кушнірецька О.В., Синюра-Ростун Н.Р.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА ПОДОЛАННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Анотація: проаналізовано основні передумови, загрози та можливості подолання дитячої праці в контексті підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку України сфера праці є однією з ключових у політиці інтеграції країни у європейську спільноту. Євроінтеграційна перспектива ставить нові вимоги щодо організації та ведення трудових відносин в Україні. Особливої уваги потребує питання моніторингу стану та протидія використанню дитячої праці, оскільки із входженням України у європейський простір створюються як додаткові можливості для зниження рівня використання дитячої праці, так і посилюються песимістичні очікування щодо значного розширення її використання, в тому числі і у найгірших формах. Соціально-економічною передумовою таких очікувань є значна диференціація рівня життя домогосподарств у європейських країнах та в Україні, що може істотно поглибитись на початкових етапах повномасштабної інтеграції. Адже саме безробіття, низький рівень заробітної плати та бідність є головними причинами, що змушують батьків і дітей шукати шляхи збільшення доходів родини за рахунок дитячої праці¹.

Із підписання Угоди, (у відповідності до Розділу IV. Торгівля і питання пов'язані з торгівлею. Глави 13. Торгівля та сталий розвиток. Ст. 291 Багатосторонні трудові стандарти та угоди), Україна визнає «повну та ефективну зайнятість та гідну працю для всіх як ключові елементи для торгівлі в контексті глобалізації» та підтверджує «свої зобов'язання щодо сприяння розвитку торгівлі у такий спосіб, що приводить до повної та ефективної зайнятості й гідної праці для всіх, зокрема чоловіків, жінок та молоді»². З метою реалізації практичних кроків у даному напрямку серед основних міжнародних визнаних трудових стандартів Україна зобов'язується забезпечувати і реалізовувати у своїх законах та практиках такі, як усунення всіх форм примусової чи обов'язкової праці та фактичне викорінення дитячої праці.

Впродовж 2013-2015 рр. Україна зробила помітний прогрес у зусиллях щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці. Однак військовий конфлікт з Росією, сепаратистські дії на сході країни, незаконна анексія Криму, загострення соціально-економічного та політичного становища у країні

¹ Протидія найгіршим формам дитячої праці та торгівлі дітьми в Україні. – МОП-ПЕК. – 2001 - 2009 рр. – 12 с. – С. 2.

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

істотно впливає на здатність уряду своєчасно вирішувати питання подолання дитячої праці. У зоні особливого ризику щодо незаконного використання дитячої праці, особливо у її найгірших формах, перебуває населення, що проживає на окупованих територіях, а також значна кількість внутрішньо переміщених осіб. Це зумовлює необхідність актуалізації досліджень та ґрунтового вивчення питань використання дитячої праці в Україні.

Слід зазначити, що останні ґрунтовні дослідження стану використання дитячої праці в Україні виконувались понад десять років тому, однак навіть вибіркові оновлені дані³ свідчать, що на даний час в Україні продовжується використання дитячої праці, в тому числі її найгірших форм: 4,4 % дітей у віці 5-14 років залучені до трудової діяльності, 5% дітей у віці 7-14 років поєднує відвідування школи і трудову діяльність. У секторальному аспекті праця дітей використовується у сільському господарстві, будівельній діяльності, сфері послуг, вуличній праці (діти поширюють рекламні матеріали, беруть участь у маркетингово-збутових кампаніях, працюють на мийках машин, займаються збутовою діяльністю в кіосках), найгіршими формами дитячої праці залишається дитяча порнографія, комерційна сексуальна експлуатація дітей, примусове жебрацтво як наслідок торгівлі людьми тощо.

Гарантом захисту прав дітей у трудових відносинах в Україні є Конституція України, яка статтею 52 захищає дітей від будь-яких форм насильства та експлуатації (використання праці неповнолітніх на небезпечних для їх здоров'я роботах забороняється, а експлуатація дитини переслідується законом); детальніше регулює питання праці неповнолітніх Кодекс законів про працю України (встановлений мінімальний вік працевлаштування – 16 років); Кримінальним кодексом України встановлюються каральні заходи за використання дитячої праці.

Україна однією з перших країн ратифікувала ряд Конвенцій МОП щодо подолання дитячої праці, зокрема її найгірших форм (Конвенція МОП Конвенція МОП №138 про мінімальний вік для прийому на роботу, Конвенція МОП №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності). В Україні вирішення питань подолання використання дитячої праці регулюється рядом національних та регіональних програм, серед яких: Концепція запобігання та викоренення найгірших форм праці дітей (2003), Державна програма подолання дитячої безпритульності та бездоглядності на 2006-2010 роки, Державна програма протидії торгівлі людьми на період до 2010 року, Загальнодержавна програма «Національний план щодо реалізації Конвенції

³ Findings on the Worst Forms of Child, Ukraine. – Labor Bureau of International Labor Affairs. – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dol.gov/ilab/reports/child-labor/ukraine.htm>.

ООН про права дитини» на період до 2016 року. Однак сучасні євроінтеграційні процеси, що відбувається в Україні, несуть як додаткові можливості у подоланні дитячої праці, так і додаткові загрози.

Серед додаткових можливостей подолання дитячої праці можна виділити:

- проведення ґрунтовних досліджень рівня використання дитячої праці в Україні, особливо її найгірших форм. Перше і останнє таке дослідження проводилося у 1999 році Державним комітетом статистики за сприяння МОП. В ході проведеного дослідження було виявлено, що в Україні близько 350 тисяч дітей, була зайнята на різних роботах. Найвища частка була задіяна в сільському господарстві (46%), в торгівлі (26%) і сфері послуг (19%). Середній вік початку трудової діяльності становив 12 років. Серйозне занепокоєння викликала велика тривалість робочого дня дітей. Так, робочий день 6% неповнолітніх дітей віком 13-14 років був довший, ніж у дорослих, а 2% 15-17-річних дівчат і хлопців працювали понад 56 годин на тиждень⁴;

- створення системи моніторингу використання дитячої праці;
- ратифікація та практичне використання міжнародних документів що захищають та регулюють можливості використання дитячої праці. Програми, по викоріненню та моніторингу дитячої праці в Україні, впровадженні за підтримки МОП, мають здебільшого регіональний, а не комплексний характер;

- створення центрів психологічної реабілітації для дітей - жертв насильства та незаконної дитячої праці;

- прийняття жорсткіших санкцій та покарань за використання найгірших форм дитячої праці;

- зміна суспільної свідомості щодо явища використання дитячої праці;

- підвищення рівня виявлення кількості випадків використання незаконної дитячої праці та посилення відповідальності за вчинення даного виду злочину;

- формування національної політики щодо викорінення дитячої праці та успішної її реалізації;

Серед додаткових загроз подолання дитячої праці, пов'язаних із інтеграційними процесами, слід виділити:

- небезпеку поширення найгірших форм дитячої праці за участю дітей з України (примусове жебрацтво, торгівля дітьми, у тому числі і у медичних цілях);

- розширення індустрії дитячого секс-туризму в Україні (педофілія та дитяча порнографія є явищем досить розповсюдженим у розвинутих країнах світу, що особливого поширення набуває за допомогою мережі Інтернет);

⁴Дитяча праця в Україні — традиція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/dityacha_pratsya_v_ukrayini_traditsiya.html.

- відсутність статистики, яка б адекватно відображала стан використання дитячої праці в Україні,
- відсутність ефективної судової системи, що захищала б права дітей, а також системи моніторингу кількості та рівня притягнення до відповідальності за вчинені правопорушення даного виду;
- поглиблення диспаритету доходів та ймовірне збільшення кількості населення за межею бідності може сприяти поширенню явища залучення дітей до праці з метою збільшення доходів домогосподарств.

Перспективними напрямками подолання дитячої праці в умовах євроінтеграції слід вважати розробку спільних програм, співпраці та фінансування превентивних та тактичних дій щодо допрофесійної та професійної підготовки молоді, позашкільної діяльності та організації дозвілля дітей, розвитку інституту тимчасової опіки та інспектування для групи дітей із сімей ризику, виховання суспільної свідомості та соціально-психологічного супроводу дітей, що стали жертвами трудового насильства.